

האלה ידעו שהיום הוא למטה, אבל מחר הוא יכול לחזור ולהיות שוב למעלה. היתה להם חוכמת חיים.

נוצרו איתו קשרים אמצעיים. אני זוכר שבערב ראשיהשנה הוא עשה לנו מחווה — הוציא את הפטיפון שלו קרוב לחלון, ושם עליו את המולרובה. ביצירה הזו יש נעימה שרומה ל"התקווה", ויש האומרים כי "התקווה" נגנבה משם.

איך השבתם לו?

שלחנו לו תשורה תקליטי או מאפה שעשינו. מחווה נוספת מצידו היתה כשהיה מניח את הרדיו שלו בחצר, ופתח אותו בקול גדול שנשמע חדרות.

אבל אחת החוויות שלי מאז היתה, כשיום אחד שמעתי בחוץ קול לא מזוהה, מן הצפצף כזה. רצתי החוצה. הצצה וראיתי שני יצורים. קיבלתי שוק; היינו עשרה גברים — שערות ושרירים — לא זכרתי שיש בעולם יצורים אחרים מלבדנו, והנה עמדו שם שתי הילדות של בדראן ונראו בעיני כמו "אייטי", יצורים מחלל, עם רגליים ריקות, אף קטן, אצבעות קטנות. אותו דבר קרה לי כשראיתי כפעם הראשונה, אחרי שלוש שנים בשבי, אשה.

ישנו כתב בשם ארנו דה-בורשגרייב. הוא היה מקורב לשלטונות המצריים, ואיפשרו לו לראיין אותו ולהביא איתו צלם. יום אחד נפתחה הדלת ותתאלוף עדלי שריף בא איתו ועם הצלם. שלוש וחצי שנים לא ראינו אשה, ופיתאום נכנס לתא יצור ספוראדי קטן עם אצבעות קטנות. זו היתה הצלמת. חשבתני — אלוהים אדירים, שלוש וחצי שנים אני משתוקק למיפלת הוואת? לא שהיא היתה מכוערת. היא היתה נחמדה, אבל היצור הזה, הגוף השכירי שאתה פוחד לגעת בו שמא יישבר, והקול הצפצפני. אני זוכר שהייתי נשוק, וכל הזמן חשבתני — לרבר הזה השתוקקתי כל-יכר.

איך עברה עליכם בשבי תקופת מילחמת יום הכיפורים?

היתה לי תחושה פנימית לא טובה, למרות שלא היו כל סימנים שמשוהו לא כסדר. הצלחתי לשים יד, לא חשוב איך, על מכשיר רדיו. שמענו שמגייסים אנשים. בשתיים בצהריים פתחנו טלוויזיה ושמענו את ההודעה המצרית על המילחמה, ושכוחותיהם חוצים את התעלה ושיש אבידות לאוייב. והקרקע התחילה לבעור לנו. היתה תחושה שהולכת לנו המדינה. מייד בודדו אותנו בתאים נפרדים עם קירות הפיזפשים הנעים. אחרי שלושה ימים צירפו אותנו מחדש, והחזירו לנו את הטלוויזיה והרדיו. הסבירו שבודדו אותנו כדי להגן על חיננו.

ואז היינו ערים לתולעי של הגעת שבויים, והם התחילו להגיע כעשרות כל יום. זו היתה זועה. שמענו את צעקותיהם בחקירה. זה היה נורא.

יצרתם איתם קשר?

לא. הקשר הראשון היה כשחזרנו עם הפצועים ארצה במטוס.

הסוהרים העבירו לכם מידע?

כן. שהצבא המצרי נדרך לתל-אביב.

האמת?

לא. למרות שידענו שתפסו את ישראל עם המיכנסים למטה, הצלחנו לשים יד על עיתונים מצריים וראינו שבויים לעשרות.

כיצד היתה השיבה הביתה?

חזרנו ארצה כ־16 בנובמבר. כ־12 בנובמבר באו שארף וארנו דה בורשגרייב ובנוכחותו הוריע לנו שיש הסכם החלפת שבויים ושעומדים לשחרר אותנו.

איך הגבתם?

כלפי חוץ שמרנו על איפוק מאוד גדול. אחר כך, כשעזבו את התא, פרש כל אחד לפינתו. צפינו וייחלנו ימים לרגע הזה, והנה הגיע היום והתחושה היתה קשה.

מדוע?

כי השחרור שלנו היה מהול בכאב ובהרבה עצב על המילחמה ועל הקורבנות והנפגעים. זה האפיל ופגע בשמחת האנשים. ידענו שאנחנו עומדים לחזור כשהאומה מלקקת את הפצעי. היתה לי תחושה מחורבנת שקרה משהו לאחד מאחי, ואני זוכר ששאלתי את עצמי מי אני מעדיף שימות — אחי הגדול או אחי התאום. איוו הרגשתי איומה.

איך שהגענו לארץ, לא עניינו אותי גולדה וכיבודים. ראיתי את אחי הגדול עומד קרוב למטוס. בפרצוף חיור, ואמרתי — זהו, הלך אחי התאום. לא הבאתי בחשבון שאחי הגדול חיזור מהתרגשות.

איך היתה הפגישה עם המישפחה?

המיפגש הזה נתן לי פליק איום ונורא. אבא שלי היה אדם חסון וחזק כשנפלת, וכעת הלכתי

על זה. בכלל, הבעיה היתה פחות אקוטית כי לא יצא לנו לראות חתכות. זה התחיל לעבוד כאשר קיבלנו טלוויזיה, ואם היתה אוננות, אז זה היה כל אחד בררכו, בפניה שלו, ולא דיברנו על זה. אני לא הייתי קורא לזה מאצ', אלא חוכמת ההשרדות.

היו לכם קשרים עם המצריים?

במשך הזמן נוצרו ולא נוצרו קשרים אישיים. הם גרו לדינו. הם צפו באורח החיים שלנו. אנחנו צפינו באורח החיים שלהם, למדנו ערבית מדוברת. צפינו בתוכניות מקומיות. היתה להקה בשם "עמאשה עקאשה" והלהקה הזו הזכירה לנו את "הגשש החיור". כשהם היו מופיעים על המירקע נפלנו על הריצפה.

לפי ברריך נרמה כאילו תנאי השבי שלכם היו ממש "הילטון" לעומת השבי של אלה שנפלו בסוריה.

ההבדל בין שבי במצריים ושבי בסוריה זהה להבדל שבין שני אבריימיז זכריים. בסוריה זה היה קצר ועבה במצריים צר וארוך. בסוריה, אחרי שנתיים הם קיבלו צלחת. לנו כבר היתה טלוויזיה וסיפקו לנו את רוב מהאווינו האומרים. לכן היה לנו זמן להתעסק בעצמנו, להתעסק אחד עם השני. בסוריה הם היו עסוקים בבעיות חומר — איך להשיג ספר, איך להשיג מגורה, איך להשיג צלחת. סכין או מזלג. יש היו כל-יכר עסוקים בבעיות האלה, שלא היה להם זמן לעסוק בבעיות הנפש. אנחנו היינו עסוקים כל הזמן בבעיות הנפש. היינו אוסף לא אחיד. בטח שהיו בעיות. היו מצבים שהרימו ידיים.

על מה הרימו ידיים?

על דברים פועטים, שקשה להאמין. למולנו, היו כאלה שהיו מאופקים ומיתנו מצבים כאלה. אני, מטבעי, מאוד אלים. יש בי המון אגרסיביות וחוק פסי. אם לא הייתי הכי חזק בינינו, אז הייתי השני הכי חזק, ונתקלתי במצבים שאם לא הייתי עוצר את עצמי, הייתי ממש מרים ידיים ויכולתי גם להרוג.

היו מקרים שאנשים יותר מבוגרים ממני הלכו מכות על שטויות.

אתה זוכר את הטיוול הראשון לקאהיר?

הוא בא בעיקבות זה, שפה בארץ. הוציאו שבויים לקיבוצים. הטיוול נערך שנה אחרי שנפלנו בשבי. עשוי לנו סיור בנילוס, בהילטון ובפירמידות, עם ליווי צמוד. פיתאום, לפני הטיוול, לקחו אותנו שוב לחקירות — מכות והתעללות — ואז בא איזה קצין והסביר שלא נהגו בנו כשורה, התנצל וכפיצוי נתנו לנו טיוול. למולי, יצאתי עוד פעמיים החוצה. פעם לקחו אותי לבית-חולים "מעמדי" לבקר את הטיים אייל אחיקר שנפצע בחט"השידירה. הצטיידתי בתשורות ובמתנות. ידעתי שאייל אוהב נורא את ארית פיאף. לקחתי איתי תקליט. אחיקר היה מבכירי הלוהמים. עם ותק קרבי. חודש לפני שנפלנו, נסעתי איתו לחו"ל, להתאמן על סימולטור של פאנטום. הכינוי שלו היה "לוס". הוא היה בן 35 ואני בן 20. נוצרו בינינו יחסים נפלאים. אז היינו שנינו שבויים. אני שלם בגופי והוא פצוע קשה. נורא התרגשתי, וכשנפתחה הדלת שנינו, כמו ילדים, נפלנו אחד על צוואר השני. הוא נעשה חיור ורעד. ישבנו והסתכלנו אחד על השני. הוא היה פעם גבוה מאוד ומרשים כבית-חולים. הוא היה אדם חשוב. למרות זאת, עדיין השתיירו בו הגבריות והחן הטבעי.

הנחנה את התקליט של ארית פיאף, וכך ישבנו — גבר בן 36 וילד בן 21 — והרמעות נקו את הגרון. מאז אני לא יכול לשמוע את ארית פיאף.

השכן הצמוד שלכם בכלא היה שריהגנה המצרי לשעבר, שאמס באדן, שישב בעיקבות תבוסת מילחמת ששת-הימים. האם היו לכם יחסים איתו?

התא שלנו היה מחולק לשניים. הוא קיבל את מחציתו ואילו אנחנו, עשרה חברה, את המחצית השניה. הוא היה מקבל מזון ממיסעדות משוכחות ומישפחתו ביקרה אותו וכל סגל בית-הסוהר כינה אותו בשם "אפנדי" ונהגו בו כבוד רב. החברה

שצברתי, שאלתי מי יודע אנגלית. אמרו לי שפיה, שעלה מארצות-הברית, כשהיה בן 13. למחרת היום התחלנו ללמוד אנגלית. עד אז ידיעותי באנגלית שאפו לאפס. אחר כך הייתי המילון של החברה. במקום להסתכל במילון הם היו שואלים אותי. הוא לימד אותי סונטות של שייקספיר. עד היום אני יודע בעל-פה את הנאומים של ברוטוס ושל מארק אנטוני. לקח לי שנתיים אחר-כך לעבור מאנגלית של שייקספיר לאנגלית מדוברת. קיבלנו המון ספרים. קראתי בתקופת השבי בין אלפיים לשלושת אלפים ספרים.

איך התנהלו החיים בתא המזוהה?

היה לנו סדריום קבוע. למדנו ביום. מנחם עיני היה מנהגס אוורונאוטיקה. הוא העביר קורסים של שנה ראשונה בטכניון, מתמטיקה, פיסיקה ואלגברה. הלימודים אושרו כשחזרנו ארצה.

למדנו אנגלית בשתי רמות — מתקדמים ומתקדמים יותר. למדתי ספרדית לפי ספר של "עשה זאת בעצמך" וקראנו בלי סוף. בכל יום ישישי, בשבע עברה, היתה לנו אסיפת-חברים. היינו מכבים אורות, מדליקים נרות שהצלחנו להשיג, ומחליטים החלטות אסטרטגיות ופותרים בעיות. היינו מחליטים מה לבקש ומה להגיד לצלביהארדם וגם פותרים חיכוכים פנימיים.

על איזה רקע נוצרו החיכוכים? לא כולנו היינו מאותה שיכבה סוציאוקומית, והיינו מפוזרת הארץ.

האם נוצר מנהיג טבעי?
נוצרו שני פלגים, שבאופן טבעי לכל פלג היה מנהיג. היה הפלג של רמי הרפו והפלג של מנחם עיני.

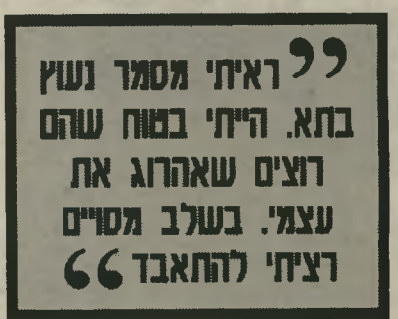
לאיזה פלג השתייכת אתה?
אני ומנחם עיני היינו אופוזיציה, נלחמנו למתן כיתוי אישי. הרפו היה המבוגר בינינו. כשהיה צורך כמשהו ומתן עם מפקד בית-הסוהר הוא ייצג אותנו.

איך זה שדן אבירן לא הפך מנהיג. הוא היה מבוגר ומהארייות של אריק שרון?

בגלל תכונות אישיות. הוא איש נעים-הליכות, חביב וכל מנהיג מטבעו. חוץ מזה, רמי היה רב-סיון ובעל אישיות מאוד בשלה.

מה היה המעמד שלך, כבנימין שבחבורה?
למרות זאת, הייתי חבר מאוד קרוב של מנחם עיני, מנהיג מבוגר בעשר וחצי שנים. במקום סגור כזה נוצרת פתיחות שלא דומה לשום פתיחות כחיים בחוץ. נחשפנו וחשפנו. הפתיחות שלנו היתה מעל ומעבר למה שאנשים מכירים בחברה נורמלית. היינו מישפחה. ראינו אחד את השני במצבים האינטימים והקשים ביותר. אני מתאר לעצמי, שהשאלה הבאה שלך תהיה האם נוצרו יחסים ביניים.

זו בריוק השאלה הבאה שלי. אז שיהיה ברור מעל לכל שפק, שלא נוצרו.

מדוע לא?
בבית-סוהר רגילים החוק שולט. אנחנו היינו אנשים מסוג אחר. היינו לוחמים בארץ אויב. לא דיברנו על סקס ולא עסקנו בסקס. כל אחד התל-בט בינו לבין עצמו.

אז איפה הפתיחות?
זו היתה פתיחות בערבון מוגבל. לחמישה אנשי צוות אוויר היתה אשה בבית. נוצר מעין טאבו.

טאבו על יחסים בין או טאבו על שיחות בעניני מין?
גם זה וגם זה. בכלל, היו עוד דברים שהיו בכחית טאבו. רוב החברה היו נשואים ומאוד הכרידה אותם השאלה אם האשה מתפרטת בבית. הם היו מסיקים על המסקנות לפי גוון וקצב המכתבים, והיו כאלה שהיו להם לבטים קשים ולא אמרו על זה מילה. זה היה טאבו.

מאצ'ו עד הסוף?
לא יודע, אבל אם מישוה באמת דיבר על זה, זה היה בחררי חררים, כשאחד בוכה על כתפיים של מישוה. אותו דבר לגבי יחסי-מין. לא דיברו